

Stručni rad

UPORABA USMENE POVIJESTI U NASTAVI ZA DEVETE RAZREDE

Maja Grbec Švajncer, uni. dipl. soc. In prof. zgodovine

OŠ 8 talcev, Logatec

Sažetak:

Proteklo stoljeće obilježila su dva svjetska rata, a atomska je bomba sudbinski naštetila razvoju čovječanstva. Sudbinu svijeta oblikovali su Hitler, Staljin i ostale vođe. Sve je to, međutim, nešto udaljeno, nama strano. Naša stvarnost bili su naši ljudi, rođeni u 20. stoljeću. I bake i djedovi učenika bili su dijelom povijesti. To su bili ljudi s imenom i prezimenom, a ipak, o njihovim životima ne znamo ništa. Upravo zbog gore navedenih činjenica, metoda usmene povijesti počela se u prošlom stoljeću sve više koristiti u historiografiji. Iako su „mali ljudi“ u prošlosti često bili zanemarivani, danas valja razgovarati i o njima. To su ljudi koji su živjeli prije nas i stvorili nas. Radi njih smo takvi kakvi jesmo i sve oko nas je takvo kakvo je. Zato sam se odlučila da se, uz nastavu, učenici upoznaju i sa životnim pričama svojih djedova i baka te da ih potom pokušaju smjestiti u širi povijesni okvir, na makrorazinu. Obrasci razmišljanja unutar obitelji prenose se s generacije na generaciju. Primarna socijalizacija uvelike utječe na razvoj pojedinca. Tako se, kroz priče starijih, prikazuje i pogled učenika na sve što se događalo tijekom 20. stoljeća.

Ključne riječi: usmeno svjedočenje, mikropovijest, usmena povijest, intervju, studija sjećanja

1. UVOD

Korištenje suvremenih nastavnih metoda i pristupa u obrazovanju, gdje su i sami učenici uključeni u proces učenja, je od velike važnosti. U trećem tisućljeću proces učenja usredotočen je na učenike, a ne na učitelje, dok je zadaća učitelja motivirati učenike na sudjelovanje u tom procesu. Učenici moraju razumjeti temu, sami moraju tražiti rješenja problema, stjeći nova saznanja i otkriti što je istina. U osnovnoj školi učenici još nisu dovoljno zreli da bi sami pronalazili rješenja, iako među njima ima pojedinaca koji se izdvajaju iz prosjeka. Većina učenika još nije sposobna za unutarnju motivaciju koja bi ih dovela do aktivnije uloge u procesu učenja.

Mi učitelji nastojimo upotrebljavati što modernije oblike podučavanja u našem radu s učenicima. Nekada bi, tijekom nastave, samo navodili pojedine povijesne činjenice, dok danas pokušavamo uvesti više samoaktivnosti od strane učenika. Aktivno sudjelovanje mladih veoma je važno na svim razinama podučavanja. Radi se o njihovom pogledu na svijet i njihovoj percepciji prošlosti. Ključno je, pritom, pitanje kako uključiti učenike, na koji način im približiti te teme, učiniti ih zanimljivijim i potaknuti ih da sami o njima promišljaju. Kao odgovor na ovo pitanje donesena je odluka o uvođenju novih pristupa u nastavi povijesti. Prije svega, riječ je o uvođenju mikropovijesti kao nečega što bi povijest trebalo približiti učenicima na način da takvo što prihvate kao svoje. Dodatnu dopunu daje posjet lokalnom muzeju, gdje prošlost postaje „opipljivija“ i lakše razumljiva. Tamo će se susresti s predmetima o kojima će čuti od starijih. Radi se o skupu didaktičkih metoda koje ne ostaju pri učenju gradiva nego naglašavaju aktivno prihvaćanje učenika. Posebno je to moguće u nastavi iz povijesti, jer imamo mogućnost izravno se s njome upoznati.

U prvom redu, to su živi svjedoci koji mogu puno toga reći o prošlim vremenima. Uz to, i vanjske institucije (kao svjedoci) igraju važnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu. Znanje stečeno na školskim satovima nadograđuje se i produbljuje jer je iskustveno učenje važan dio procesa učenja. Tumačenje svjedoka u obliku priče koja uključuje osobno iskustvo predstavlja dobar primjer oživljavanja povijesti. Pomoću toga, pa i pomoću predmeta izloženih u muzeju, dolazi do ostvarivanja ciljeva učenja izvan školskih prostorija. Stoga je za nastavu povijesti veoma važno da škola surađuje s vanjskim institucijama i osobama, jer na taj način učenici razvijaju vještine pronalaženja i prikupljanja novih informacija [8].

Tijekom takvog rada učenici se uče i vještinama kritičkog razmišljanja. Uče se procjenjivati izvore. Oni su raznoliki – pisani, materijalni, usmeni, audio-vizualni i apstraktni. Mnogo informacija prenosi se usmeno. Iz toga proizlazi mikropovijest kao sastavni dio nastavnih sati povijesti.

2. USMENA POVIJEST – MIKROPOVIJEST

„U našem osnovnoškolskom prostoru usmena je povijest nedovoljno zastupljena. Njeno uključivanje u plan i program nastave te u rad u razredu i izvan njega bilo bi od velike koristi učenicima kako u razvoju određenih vještina i sposobnosti, tako i na području razumijevanja, analiziranja i vrednovanja povijesnih događaja. Naposljetku, ali jednako važna, jest i aktivna uključenost učenika u istraživanje prošlosti – kroz primarne izvore i njima pridružene svjedoke od neprocjenjive važnosti. U nastavku je prikazan alternativni pristup projektnom radu u području usmene povijesti kojega nastavnik povijesti može upotrijebiti u radu s učenicima, navedeni su prijedlozi na koji način uključiti učenike u projekte te kako ih podučiti pravilnom pristupu pri korištenju usmenih izvora, kako razumjeti, analizirati i interpretirati ono što je izrečeno“ [3, str.447].

Već drevni autori bili su posvećeni prikupljanju priča i njihova je poruka bila jasna. Čovjek ne može dvaput zakoračiti u istu rijeku, u čemu se krije odgovor na pitanje zbog čega on želi upoznati prošlost svojih bližih i daljnjih predaka. Kao da postoji težnja na vraćanju izvorima, iako zna da voda neumoljivo teče. Cilj mojeg izlaganja je ukazati na važnost usmenih svjedočenja pojedinaca i ta svjedočanstva uključiti u nastavu povijesti.

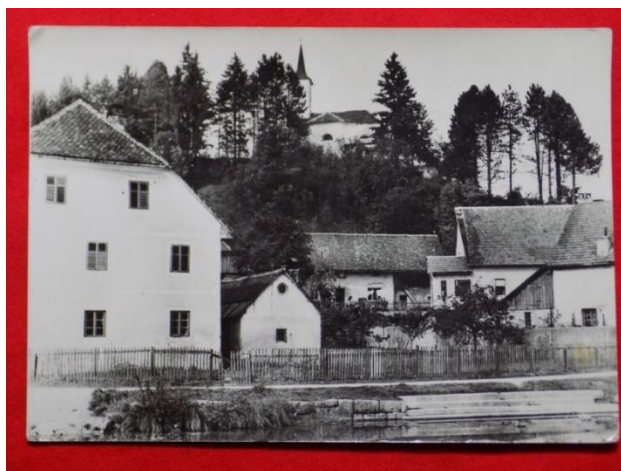
Nastavni plan povijesti od 6. do 9. razreda devetogodišnje osnovne škole ne svrstava izrijekom područje usmene povijesti među ciljeve koji učenici moraju savladati [8]. Stoga zanemaruje činjenicu kako je usmena povijest, s tehnikama koje učenici trebaju znati, uporabiva na svim razinama obrazovanja. Također je važna i zbog svoje interdisciplinarnе orijentacije, jer omogućava istraživanje i uključivanje drugih predmetnih područja.

Usmeni povijesni izvori su oni povijesni izvori koji usmenom predajom pridonose očuvanju povijesti. To je vidljivo prvenstveno iz priča roditelja ili baka i djedova, iz bajki, mitova i legendi. Usmena povijest, usmena predaja tj. pripovijed važan je izvor pomoću kojeg otkrivamo, istražujemo te dublje tumačimo povijest. Možemo je opisati i kao sustavno prikupljanje priča preživjelih svjedoka vremena koje su, bez obzira na rasnu, socijalnu, političku ili vjersku pripadnost svjedoka, ključni element u sastavljanju povijesti i kao takve moramo ih pažljivo zaštititi od izumiranja [6].

„I upravo zbog svih gore navedenih činjenica, na prijelazu iz 1970-ih u 1980-te među talijanskim se povjesničarima dogodio „skandal“ što se mikropovijesti tiče, kojeg je pokrenula skupina mlađih autora. Ti su se povjesničari s makrorazine preusmjerili na mikrorazinu“ [4].

3.UPORABA USMENE POVIJESTI U ŠKOLI

Usmena povijest ima zadatak prikazati viđenje svjedoka. To su izražene misli, osjećaji i svjedočanstva koje nadopunjuju fotografije, pisma, dnevnici i slično. Prikupljena svjedočanstva valja analizirati i smjestiti u točan povijesni kontekst. Dobar istraživač tj. anketar mora poznavati područje ispitivanja te u pripremi intervjua unaprijed, na komadu papira, pripremiti određena pitanja. Dužan je postaviti okvir pitanja i tema koje trebaju biti u prvom planu, ukoliko se sugovornik udalji od planirane tematike. Priče i svjedočanstva ljudi koji su preživjeli određene događaje trebalo bi uključiti u osnovnoškolski rad. Usmeno pripovijedanje približava povijest učenicima i kroz takva je sjećanja i svjedočanstva lakše obrađivati prošle događaje. Učenik može postavljati pitanja po vlastitom nahođenju, a preporučuje se sastaviti posebnu kategoriju pitanja koja se odnose na poglavlje ili događaje koji nas zanimaju i o kojima ćemo pitati svjedoka [1].

Slika 1: Logatec (vlasništvo Ratni muzej Logatec)

Za učenike, povijest su njihovi djedovi i bake i njihovi životi koje žele upoznati. O njima znaju veoma malo ili ništa, iako su njihovi preci bili ljudi sa svojim licem, imenom i prezimenom. Usmjerenost na proučavanje njihovih života u historiografiji dovela je do razvoja mikropovijesti, kako se naziva ova studija. Kod ove vrste povijesti i uz metode koje uz nju dolaze, predmet proučavanja postali su „mali/obični ljudi“, oni na koje historiografija prethodno nije obraćala pozornost. Ti su ljudi jednostavno bili zanemareni, kao da je to samo po sebi razumljivo. Danas je, međutim, neosporno kako su i oni dio povijesti i zato se u povijesti, kao osnovnoškolskim predmetom, obraćamo upravo njima. To su ljudi koji su živjeli prije nas i stvorili nas. Oni nas čine takvima kakvima jesmo, a sve oko nas je takvo kakvo jest. Kako su se oni nastavljali na svoje pretke, tako se i mi nastavljamo na njih. To je bila misao vodilja radi koje je, u nastavi povijesti u OŠ 8 talcev u Logatcu, došlo do projekta putem kojega učenici upoznaju životne priče svojih baka i djedova. Sljedeći je korak njihovo smještanje u odgovarajući povijesni okvir na makro razini. Obrasci razmišljanja unutar obitelji prenose se s generacije na generaciju i primarna socijalizacija uvelike utječe na razvoj pojedinca.

Kroz priče baka i djedova prikazan je i pogled učenika na događanja tijekom 20. stoljeća. Upoznavanje s domaćom prošlošću svake godine zaključuje posjet lokalnom muzeju. Taj je muzej poseban iz razloga što ovdje učenici nisu samo pasivni primatelji informacija, već je obilazak osmišljen na način da i oni sami postanu dijelom događanja. Iako je u muzejima, u pravilu, sve ono pod staklom nepristupačno, ovdje postoji nekoliko antikviteta namijenjenih upravo tome da ih učenici uzmu u ruku, opipaju i s njima se upoznaju.

4. USMENA POVIJEST I PROJEKTNI RAD U 9. RAZREDU

Istraživanje, koje bi trebalo predstavljati određene zajedničke karakteristike određenog razdoblja i ljudi na nekom polju, zahtijeva vlastiti uzorak, dakle tipične predstavnike svih karakterističnih skupina cjeline u odgovarajućem numeričkom redoslijedu. Potrebno je, prvo, identificirati sve društvene i ostale skupine, odrediti ih u odnosu na cjelinu, a zatim u skladu s tom podjelom pronaći predstavnike pojedinih ciljanih skupina. Kod svih je potrebno koristiti istu metodologiju i, naravno, očekivati da će dobiveni odgovori biti ispravni kako bi, nakon temeljite analize, bilo moguće doći do rezultata.

Prva je određivanje i odabir ispitanika. Time su se bavili učenici devetog razreda, ali nažalost (ili možda na sreću) nije bilo odabranih pojedinaca jer se ovaj projekt temelji na različitim polazištima. Slijedom toga, krug ispitanika bio je definiran pomoću jednog potpuno drugačijeg i prilično neobičnog kriterija. Nije se radilo ni o kakvim odabranim pojedincima, niti je bilo moguće znati hoće li uopće biti tipični ili blizu tipičnog profila adolescenta rođenog u 60-im godinama prošlog stoljeća. Učenici su zapravo intervjuirali svoje bake i djedove. Pritom, bilo je potpuno nevažno tko su ti bake i djedovi bili, otkud su bili, što i kako su radili i jesu li uopće tipični primjeri svoje generacije. Pored baka i djedova, učenici su obavili intervjue i sa drugim starijim ljudima koji su željeli sudjelovati u projektu.

Osobne su uspomene uvijek nešto vrlo intimno. Poslovica kaže kako mladost ima očekivanja, a starost – sjećanja. Prema tome, sjećanja su najvrjednije što stariji imaju. Međutim, na prvi pogled se čini kako se poneki s njima pretjerano razbacuju i dijele ih svima koji su ih voljni saslušati, ali to je zaista tako samo na prvi pogled. Jedan dio sjećanja dostupan je svima i svakome, ali ni približno ne sva. Većina ih je, u pravilu, duboko zakopana, ljubomorno čuvana i potpuno nedostupna. Neka zato što su isključivo osobna, a neka iz straha od mogućeg pogrešnog tumačenja, pogotovo ako su njihovi vlasnici ikada učinili nešto loše ili u nečemu takvom sudjelovali, neovisno o tome je li to loše prema općim društvenim kriterijima ili samo prema njihovim osobnim moralnim normama.

Slika 2: Žetva sijena (vlasništvo Ratnog muzeja Logatec)

Velika prednost našeg istraživanja je ta što su ga provodili unuci ciljane generacije. Ako je majci i ocu ponekad teško otvoriti se svome djetetu, odnos s unucima je nešto sasvim drugo. Tako mladi, predstavljaju, na neki način, nastavak njihovih vlastitih života i u odnosu s njima ne osjećaju onakvu odgovornost i opterećenje kakvo postoji između roditelja i djece. Unuci, stoga, mogu pitati i ono što kćer ili sin ne bi mogli.

Dakle, unatoč tome što odabrani uzorak generacije zapravo i nije uzorak u pravom smislu te riječi, iz priča baka i djedova njihovi unuci zaista puno mogu saznati o određenom razdoblju. Kada su učenici svoja istraživanja donijeli u razred, vidjeli smo kako je zadatak uspješno izvršila polovica učenika. Prikupljena su 34 intervjua. Od tih 34, 19 ih dolazi iz seljačkih obitelji, 5 iz zanatskih, 5 iz obitelji radničke klase, 2 iz rudarskih obitelji, jedan iz željezničarske, jedan iz službeničke te jedan iz obitelji doktora znanosti. Na nastavi smo ih, potom, analizirali i o njima razgovarali te isticali kako nam je uvijek potrebna velika doza kritičnosti. Egzistencijalistički pogled na svijet poseban naglasak stavlja na percepciju nekog događaja. Pojednostavljeno rečeno, to bi značilo kako oko čovjeka nije ono što zapravo jest, već samo ono što on sam opaža. Odgovori na pitanja naših ispitanika jasna su potvrda ove pretpostavke. Oni govore samo o svojim osobnim sjećanjima, nastalim radi svakoga od njih ponaosob te sačuvanim samo iz njihovih osobnih razloga. Baš zato, objektivne povijesne, društvene ili slične činjenice nisu odlučivale o tome što će pojedinac tijekom života nositi u sebi i u svojim sjećanjima. One su bile samo okvir njegovih osobnih zbivanja i zadržao ih je samo onoliko koliko je bilo potrebno radi njega samoga ili ih je u potpunosti zanemario.

Jedako tako, ne trebamo sve što je zapisano u sjećanjima uzimati kao povijesnu istinu, pa i iz aspekta važnosti pojedinog događaja u sjećanju pojedinca. Postoje dijelovi života i događaji za koje on jednostavno ne želi znati, ne želi prihvatiti, izbrisao ih je, gurnuo u podsvijest ili marginalizirao. Uzmimo za primjer slučaj mlade žene koja opisuje svoju mladost i u potpunosti prešućuje kako je tada dobila i nezakonito dijete.

To priznaje tek na samom kraju, u odgovoru na neko drugo pitanje i vezano za nešto posve drugo, bez objašnjenja kada ga je dobila i s kim je zatrudnjela.

Slika 3: Vojni novaci (vlasništvo Ratnog muzeja Logatec)

5. ZAKLJUČAK

Subjektivnost osobnog pamćenja ogleda se posebice u procjenama i kriterijima. Objektivnost je ionako vrlo relativan pojam, pa osobna sjećanja gotovo i da ne obraćaju pozornost na njegove zakone. Ono što je osoba sačuvala i što je spremna prenijeti drugima to će učiniti radi sebe i svojih osobnih stavova i razloga. Previše bi, međutim, bilo pokušati definirati što je od tih stavova urođeno, koliki udio u tome ima čovjekova osobnost, razina obrazovanja, odgoj, utjecaj roditelja, okoline, crkve i drugog.[2]

Navedena zabrinutost zbog pouzdanosti ili nepouzdanosti sjećanja što se stvarnih događaja tiče, bitna je, naravno, samo u kontekstu stvaranja što objektivnije povijesne slike vremena i ljudi. Naš projekt nije historiografski niti je to ikad bila namjera. Uzorak je, za takvo što, premalen, temeljitost različitih intervjua previše varira, a nikada i nije bio cilj doći do nečega što bi bila objektivna povijesna činjenica. Osobna sjećanja uopće nisu namijenjena oblikovanju neke „objektivne“ slike vremena i događaja. I što je u tom primjeru uopće objektivnost, kad nam osobna sjećanja najbolje govore kako je sve samo stvar subjektivnog dojma pojedinca. U objektivnost možemo ubrajati vrijeme i mjesto događaja, broj sudionika i još mnogo toga, ali ljudi ipak različito doživljavaju neku neopsornu stvarnost. Ono što je nekome vruće, drugome je ugodno toplo i ta vrlo jednostavna usporedba najbolje pokazuje čovjekov stav prema „objektivnosti“ oko sebe.

6. LITERATURA:

- [1.]Counce, S.(1994). Oral History and the local historian. London and New York: Longman
- [2.]Klavora, M.(2012) Intervju in ustna zgodovina: Pričevanje ali pripoved?. Acta Histriae, št.20
- [3.]Kukanja, M.)2016). Ustna Zgodovina v osnovni Šoli. Zgodovinski časopis Št.60
- [4.]Levi, G. (1995). Nematerialna dediščina.Ljubljana. Marta Verginella. Spremna beseda, Od Crocejevih nečakov do mikrozgodovine. Studija humanitatis. ŠKUC. Filozofska fakulteta
- [5.]Program osnovna šola, Zgodovina. (2011). Učni načrt.Ljubljana: MŠŠ, ZRSŠ
- [6.]Ramšak, M. Razmišljanja, paberki in utrinki po 9. Mednarodni konferenci ustne zgodovine, IX International Oral History Conference „Communicating Experience“, Goteborg, 13.-16.6.1996
- [7.]Toplak, K. (2008). Arhivirana ustna zgodovina. Pomen , zbiranje in ohranjanje ustnih pričevanj za zgodovino migracij, Arhivi 31
- [8.]Učni načrt, izbirni predmet zgodovina. (2008).Odkrivajmo preteklost mojega kraja.Ljubljana:MŠŠ,ZRSŠ